

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27.02.2019, sp. zn. 27 Cdo 2143/2017, ECLI:CZ:NS:2019:27.CDO.2143.2017.1

Číslo: 128/2019

Právní věta: K návrhu na výmaz právnické osoby z veřejného rejstříku podle § 82 odst. 1 zákona č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob a o evidenci svěřenských fondů, není navrhovatel povinen předložit souhlas správce daně podle § 238 odst. 1 zákona č. 280/2009 Sb., daňového řádu.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 27.02.2019

Spisová značka: 27 Cdo 2143/2017

Číslo rozhodnutí: 128

Číslo sešitu: 10

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Likvidace právnické osoby (o. z.), Návrh na zahájení řízení, Správa daní a poplatků, Veřejný rejstřík (zápis & výmaz) (o. z.), Zánik obchodní společnosti

Předpisy: § 238 odst. 1 předpisu č. 280/2009Sb.
§ 82 předpisu č. 304/2013Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

I. Dosavadní průběh řízení

1. Návrhem ze dne 29. 3. 2016 se navrhovatelka, za niž jedná JUDr. P. G., likvidátor, se sídlem v K., (dále jen „likvidátor“), domáhá svého výmazu z obchodního rejstříku.
2. Městský soud v Praze usnesením ze dne 3. 5. 2016, č. j. C 133931/RD84/MSPH, Fj 121144/2016/MSPH, návrh na výmaz navrhovatelky z obchodního rejstříku odmítl.
3. Vyšel přitom z toho, že:

[1]Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 2. 6. 2015, č. j. 82 Cm 96/2015-8, které nabylo právní moci dne 14. 7. 2015, byla navrhovatelka zrušena s likvidací a zároveň byl jmenován likvidátor.

[2] Navrhovatelka k návrhu doložila prohlášení likvidátora podle § 82 odst. 1 zákona č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob a o evidenci svěřenských fondů (dále též jen „z. v. r.“), o tom, že bezúspěšně prověřil možnost uplatnit neplatnost nebo neúčinnost právních jednání navrhovatelky a že její majetek nepostačuje ani k úhradě nákladů insolvenčního řízení.

[3]Navrhovatelka ani přes výzvu soudu prvního stupně obsaženou v usnesení ze dne 5. 4. 2016, č. j. C 133931/RD78/MSPH, Fj 121144/2016/MSPH, jež bylo potvrzeno usnesením téhož soudu ze dne 11. 4. 2016, č. j. C 133931/RD82/MSPH, Fj 121144/2016/MSPH, nedoložila ve stanovené lhůtě souhlas příslušného správce daně se svým výmazem z obchodního rejstříku ve smyslu § 238 odst. 1 zákona č. 280/2009 Sb., daňového řádu.

4. Na takto ustaveném základě soud prvního stupně návrh na výmaz navrhovatelky z obchodního rejstříku odmítl, neboť k návrhu nebyly připojeny veškeré listiny, jimiž mají být doloženy údaje o zapisovaných skutečnostech ve smyslu § 86 písm. e) z. v. r., a to konkrétně souhlas příslušného správce daně s výmazem navrhovatelky z obchodního rejstříku.

5. Vrchní soud v Praze k odvolání navrhovatelky v záhlaví označeným usnesením rozhodnutí soudu prvního stupně potvrdil.

6. Odvolací soud dospěl k závěru, podle něhož návrhem na výmaz právnické osoby z veřejného rejstříku podle § 82 odst. 1 z. v. r. je zahájeno rejstříkové řízení, nejedná se tudíž o návrh „na provedení přímého zápisu do veřejného rejstříku bez předcházejícího řízení“. Výklad, který by umožňoval opačný závěr, je podle odvolacího soudu „zcela chybný jdoucí contra legem“. Názor, podle něhož návrhem podaným podle § 82 odst. 1 z. v. r. není zahájeno rejstříkové řízení, je totiž v rozporu s § 82 odst. 2 z. v. r., který jednoznačně hovoří o „řízení o tomto návrhu“. Tento jazykový výklad podle odvolacího soudu koresponduje i s logickým a teleologickým výkladem, neboť vyjde-li v průběhu řízení najevo, že prohlášení likvidátora není pravdivé, musí mít rejstříkový soud možnost neprovést výmaz právnické osoby na základě takto zpochybněného prohlášení likvidátora. Z hlediska systematického výkladu je § 82 z. v. r. ve vztahu „speciality“ k obecnému § 78 z. v. r. Vylučuje-li § 82 z. v. r. aplikaci § 78 odst. 1 z. v. r., je tím myšlena pouze ta část tohoto zákonného ustanovení, jíž je umožněno zahájit rejstříkové řízení i bez návrhu. „Vyloučení použití ust. § 78 odst. 2 z. v. r. na postup dle § 82 z. v. r. je pak ustanovením spíše obsolentním, neboť jak výše řečeno, až na zákonné výjimky má výmaz právnické osoby z veřejného rejstříku konstitutivní účinky.“

7. Ve shodě se soudem prvního stupně měl odvolací soud za to, že k návrhu na výmaz právnické osoby z veřejného rejstříku podanému podle § 82 odst. 1 z. v. r. je nutno předložit souhlas správce daně podle § 238 odst. 1 daňového řádu. Podle odvolacího soudu přitom nejde jen o povinnost samotné právnické osoby, resp. jejího likvidátora, ve vztahu k veřejné moci – správci daně, nýbrž i o povinnost vůči rejstříkovému soudu. Výjimka z pravidla obsaženého v daňovém řádu by musela být stanovena v jiném zákoně, jako tomu bylo v § 68 odst. 2 zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku, ve znění účinném do 31. 12. 2013 (dále též jen „obch. zák.“). Právní úprava účinná od 1. 1. 2014 však žádnou výjimku z § 238 odst. 1 daňového řádu nestanoví.

8. Odvolací soud dovodil, že (jako tomu bylo za minulé právní úpravy) § 82 odst. 1 z. v. r. je ustanovením obecným a § 238 odst. 1 daňového řádu je ustanovením „speciálním“. Ke shodnému závěru dospělo i Ministerstvo financí ve sdělení ze dne 29. 12. 2016, č. j. MF-44771/2016/32-3, které si odvolací soud vyžádal v obdobné věci.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

9. Proti usnesení odvolacího soudu podala navrhovatelka dovolání, jehož přípustnost opírá o § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“), majíc za to, že rozhodnutí odvolacího soudu závisí na vyřešení otázek, které v rozhodování odvolacího soudu dosud nebyly vyřešeny, a to

„zda se v případě, že je právnická osoba zrušena rozhodnutím soudu a likvidátor jmenovaný ze

seznamu insolvenčních správců podává návrh na výmaz společnosti z veřejného rejstříku dle ust. § 82 z. v. r.,

-zahajuje řízení ve věcech veřejného rejstříku, či se provede přímý zápis výmazu, případně zda prohlášení likvidátora je podkladem pro zápis stejně jako v případě dle ust. § 81 z. v. r.,

-je likvidátor povinen předložit souhlas příslušného správce daně podle ust. § 238 odst. 1 daňového řádu či nikoliv,

-je likvidátor povinen předložit další listiny k návrhu na výmaz, vyjma prohlášení likvidátora o tom, že bezúspěšně prověřil možnost uplatnit neplatnost nebo neúčinnost právních jednání právnické osoby a že majetek této osoby nepostačuje ani k úhradě nákladů insolvenčního řízení, či nikoliv“,

a dále „zda větu poslední v ust. § 82 odst. 1 z. v. r. je zapotřebí interpretovat tak, že je-li soudu předloženo prohlášení likvidátora, žádná ustanovení o návrhu se nepoužijí“.

10. Dovolatelka se domnívá, že podáním návrhu na výmaz podle § 82 odst. 1 z. v. r. není zahájeno řízení ve věcech veřejných rejstříků. Soud provede „přímý zápis výmazu“, a to za předpokladu, že jsou splněny podmínky uvedené v § 82 z. v. r. Tento názor dovolatelka podporuje tím, že § 82 odst. 1 z. v. r. výslovně vylučuje užití § 78 z. v. r.

11. Dovolatelka má dále za to, že k návrhu na výmaz navrhovatel nemusí dokládat listiny neuvedené v § 82 z. v. r., a to konkrétně souhlas příslušného správce daně ve smyslu § 238 odst. 1 daňového řádu.

12. Dovolatelka uvádí, že § 82 odst. 1 z. v. r. „nahradil dřívější rozhodování insolvenčního soudu“ podle § 144 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), „které bylo taktéž samo o sobě podkladem pro výmaz“.

13. Dovolatelka navrhuje, aby dovolací soud napadené usnesení odvolacího soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení, případně aby je změnil tak, že se návrh na výmaz podaný dne 29. 3. 2016 neodmítá.

III.

Přípustnost dovolání

14. Dovolání je přípustné podle § 237 o. s. ř. k řešení dovolatelkou otevřené otázky výkladu § 82 odst. 1 z. v. r., v rozhodování dovolacího soudu dosud neřešené.

IV.

Důvodnost dovolání

15. Dovolání je důvodné.

16. Podle § 78 z. v. r. se řízení zahajuje na návrh. Má-li být dosažena shoda mezi zápisem skutečnosti a skutečným stavem, lze řízení zahájit i bez návrhu (odstavec 1).

17. Zpětvzetí návrhu na zápis není účinné, ledaže se jedná o zápis skutečnosti, jejíž účinnost nebo platnost nastává podle jiného zákona zápisem (odstavec 2).

18. Podle § 82 z. v. r. jestliže za právnickou osobu zrušenou rozhodnutím soudu nebo jiného orgánu veřejné moci podal návrh na výmaz z veřejného rejstříku likvidátor jmenovaný soudem nebo jiným orgánem veřejné moci a je-li součástí takového návrhu prohlášení likvidátora o tom, že bezúspěšně

prověřil možnost uplatnit neplatnost nebo neúčinnost právních jednání právnické osoby a že majetek této osoby nepostačuje ani k úhradě nákladů insolvenčního řízení, soud provede zápis na základě tohoto návrhu. Ustanovení § 78 se nepoužije (odstavec 1).

19. Zápis podle odstavce 1 soud neprovede, jestliže v době rozhodování o návrhu na výmaz probíhá insolvenční řízení, v němž se řeší úpadek nebo hrozící úpadek podnikatele nebo jestliže v průběhu řízení o tomto návrhu vyšly najevo skutečnosti, které zpochybňují pravdivost prohlášení likvidátora obsaženého v tomto návrhu (odstavec 2).

20. Podle § 93 z. v. r. rejstříkový soud rozhodne o zápisu usnesením, ledaže se jedná o případ podle § 81 a 92. Jednání nemusí být nařízeno (odstavec 1).

21. V případě osoby, která nemusí podávat návrh na zápis na formuláři, rejstříkový soud rozhodne vždy usnesením (odstavec 2).

22. Podle § 238 odst. 1 daňového řádu daňový subjekt, který je právnickou osobou zanikající bez právního nástupce, je povinen předložit současně se žádostí o výmaz z obchodního rejstříku nebo obdobného veřejného rejstříku souhlas správce daně, u kterého je registrován.

I. K otázce, zda návrhem podaným podle § 82 odst. 1 z. v. r. je zahájeno rejstříkové řízení.

23. Ustanovení § 82 z. v. r. bylo zákonodárcem zařazeno do části druhé zákona o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob a o evidenci svěřenských fondů, která upravuje (a je tak i pojmenována) řízení ve věcech veřejného rejstříku, do rubriky „Zahájení rejstříkového řízení“ (§ 78 až § 83 z. v. r.).

24. Zákonodárce v textu § 82 odst. 1 z. v. r. použil slovní spojení „návrh na výmaz z veřejného rejstříku“, do textu odstavce 2 pak vložil slova „rozhodování o návrhu na výmaz“ a „v průběhu řízení o tomto návrhu“.

25. O „návrhu na výmaz z veřejného rejstříku“ hovoří též důvodová zpráva k návrhu zákona o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob (sněmovní tisk číslo 986/0, Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 6. volební období 2010 – 2013; dále též jen „důvodová zpráva“), která na str. 67 a 68 k § 82 uvádí: „Reaguje se na zrušení § 144 insolvenčního zákona. Likvidátor, který v průběhu likvidace zjistí, že obchodní korporace je v úpadku, nebude nově muset vždy podávat insolvenční návrh. Za předpokladů uvedených v zákoně bude moci podat likvidátor přímo návrh na výmaz obchodní korporace z veřejného rejstříku, jestliže je z průběhu likvidace zřejmé, že majetek by nestačil ani k úhradě nákladů insolvenčního řízení. Za právnickou osobu zrušenou soudem se považuje i taková situace, kdy ke zrušení dochází ze zákona, je-li to přímým důsledkem rozhodnutí soudu nebo jiného orgánu veřejné moci.“

26. Z řečeného se podává, že návrhem podaným podle § 82 odst. 1 z. v. r. je zahájeno rejstříkové řízení.

27. Vyloučením použití § 78 z. v. r. tak zákonodárce zjevně neměl v úmyslu vyčlenit zápis výmazu právnické osoby z veřejného rejstříku podle § 82 odst. 1 z. v. r. z režimu rejstříkového řízení, nýbrž tím jen deklaroval, že ustanovení § 82 odst. 1 z. v. r. je ustanovením zvláštním k § 78 z. v. r. s tím, že řízení podle § 82 odst. 1 z. v. r. lze zahájit toliko na návrh likvidátora jmenovaného soudem nebo jiným orgánem veřejné moci, nelze je zahájit bez návrhu a zpětvzetí návrhu na zahájení řízení nepodléhá omezení uvedenému v § 78 odst. 2 z. v. r.

II. K otázce přímého zápisu výmazu právnické osoby z veřejného rejstříku podle § 82 odst. 1 z. v. r.

28. Ustanovení § 93 odst. 1 věty první z. v. r. vypočítává výslovně pouze dvě výjimky z povinnosti rejstříkového soudu rozhodnout o zápisu usnesením. Ačkoliv § 82 odst. 1 z. v. r. mezi těmito výjimkami výslovně uveden není, lze možnost přímého zápisu výmazu právnické osoby z veřejného rejstříku dovodit ze samotného znění tohoto ustanovení. Stanoví-li zákon, že soud provede zápis (již) na základě návrhu, je-li jeho součástí prohlášení likvidátora s požadovaným obsahem, je takový návrh sám o sobě podkladem pro zápis, aniž by rejstříkový soud musel vydat rozhodnutí o povolení zápisu.

29. Přímý zápis výmazu obchodní společnosti nebo družstva z obchodního rejstříku ostatně umožňovala též předchozí právní úprava, když podle § 144 odst. 2 insolvenčního zákona, ve znění účinném do 31. 12. 2013 (který byl s účinností od 1. 1. 2014 nahrazen ustanovením § 82 z. v. r.), platilo, že usnesení o zamítnutí insolvenčního návrhu pro nedostatek majetku je podkladem pro výmaz dlužníka z obchodního rejstříku, nejde-li o právnickou osobu zřízenou zákonem.

III. K otázce, zda je navrhovatel k návrhu podanému podle § 82 odst. 1 z. v. r. povinen připojit souhlas správce daně s výmazem daňového subjektu z veřejného rejstříku.

30. Závěr odvolacího soudu, podle něhož je § 238 odst. 1 daňového řádu ustanovením zvláštním k obecnému ustanovení § 82 odst. 1 z. v. r., není správný. Je tomu totiž právě naopak.

31. Účelem ustanovení § 82 z. v. r. je (ve srovnání s dosavadní právní úpravou) usnadnit a urychlit výmaz nuceně zrušených právnických osob, které jsou v úpadku (srov. § 3 insolvenčního zákona) a u kterých soudem (anebo jiným orgánem veřejné moci) jmenovaný likvidátor nenalezl ani takový majetek, který by postačoval k úhradě nákladů insolvenčního řízení.

32. Nepostačuje-li majetek právnické osoby k úhradě nákladů insolvenčního řízení, nemohou být uspokojeny ani případné daňové pohledávky státu za takovou právnickou osobou. Smyslem povinnosti uložené § 238 odst. 1 daňového řádu je zajistit, aby právnická osoba nezanikla dříve, než splní své daňové závazky vůči státu. Nemůže-li být tento smysl naplněn, tj. nemá-li právnická osoba žádný majetek a není zde ani rozumný předpoklad, že se její majetkové poměry v budoucnu zlepší, ztrácí požadavek na splnění této zákonné povinnosti jakékoliv opodstatnění.

33. Pro takový případ proto zákonodárce stanovil, že k výmazu právnické osoby z veřejného rejstříku postačí prohlášení soudem (anebo jiným orgánem veřejné moci) jmenovaného likvidátora o splnění všech zákonem požadovaných podmínek, aniž by bylo rejstříkovému soudu zapotřebí dokládat jakékoliv další listiny.

34. Ostatně, rozhodne-li se soudem (anebo jiným orgánem veřejné moci) jmenovaný likvidátor podat za nuceně zrušenou právnickou osobou, která je v úpadku, insolvenční návrh (tj. nevyužije-li možnosti poskytnuté mu § 82 odst. 1 z. v. r.) a zruší-li insolvenční soud (na základě tohoto insolvenčního návrhu prohlášený) konkurs podle § 308 odst. 1 písm. d) insolvenčního zákona (poté, kdy zjistí, že majetek právnické osoby je pro uspokojení věřitelů zcela nepostačující), je takové rozhodnutí insolvenčního soudu podkladem pro výmaz dlužníka (nejde-li o právnickou osobu zřízenou zákonem) z obchodního rejstříku, který rejstříkový soud provede přímým zápisem i bez návrhu (srov. § 312 odst. 3 insolvenčního zákona ve spojení s § 81 z. v. r.). Souhlas správce daně s výmazem daňového subjektu z veřejného rejstříku není v takovém případě zapotřebí.

35. Nejvyšší soud neshledává žádný přesvědčivý důvod k tomu, aby existence povinnosti uložené § 238 odst. 1 daňového řádu byla závislá pouze na tom, jaký způsob řešení situace nuceně zrušené právnické osoby, která je v úpadku, avšak nemá majetek postačující k úhradě nákladů insolvenčního řízení, soudem (anebo jiným orgánem veřejné moci) jmenovaný likvidátor zvolí, tj. zda podá návrh na výmaz podle § 82 odst. 1 z. v. r., anebo insolvenční návrh.

36. Ochrana práv třetích osob proti zneužití právní úpravy zakotvené v § 82 odst. 1 z. v. r. je přitom zákonem dostatečně zajištěna.

37. Likvidátor je totiž povinen při výkonu své funkce (tj. i při podání návrhu na výmaz právnické osoby z veřejného rejstříku a při sepsání prohlášení o splnění všech zákonem požadovaných podmínek pro zápis výmazu) postupovat s péčí řádného hospodáře a odpovídá třetím osobám za škodu, kterou jim způsobí porušením této povinnosti (srov. § 159 odst. 1 a 3 a § 193 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku; dále též jen „o. z.“).

38. Zjistí-li se neznámý majetek právnické osoby po jejím výmazu z veřejného rejstříku nebo objeví-li se jiný zájem hodný právní ochrany, soud na návrh toho, kdo osvědčí právní zájem, zruší výmaz právnické osoby, rozhodne o její likvidaci a jmenuje likvidátora. Kdo vede veřejný rejstřík, do něho podle tohoto rozhodnutí zapíše obnovení právnické osoby, skutečnost, že je v likvidaci a údaje o likvidátorovi. Od obnovení se na právnickou osobu hledí, jako by nikdy nezanikla (srov. § 209 odst. 1 o. z.). Byla-li právnická osoba obnovena vzhledem k zjištění neznámého majetku, obnoví se neuspokojené pohledávky jejich věřitelů (srov. § 209 odst. 2 o. z.).

39. Nejvyšší soud proto ze shora uvedených důvodů uzavírá, že rejstříkový soud v řízení zahájeném na základě návrhu podaného podle § 82 odst. 1 z. v. r. zkoumá toliko, zda:

a) zapsaná právnická osoba byla zrušena rozhodnutím soudu nebo jiného orgánu veřejné moci,

b) návrh za právnickou osobu podal likvidátor jmenovaný soudem nebo jiným orgánem veřejné moci,

c) likvidátor doložil prohlášení o tom, že bezúspěšně prověřil možnost uplatnit neplatnost nebo neúčinnost právních jednání právnické osoby a že majetek této osoby nepostačuje ani k úhradě nákladů insolvenčního řízení,

d) neprobíhá insolvenční řízení, v němž se řeší úpadek nebo hrozící úpadek právnické osoby - podnikatele,

e) nevyšly najevo skutečnosti, které zpochybňují pravdivost prohlášení likvidátora obsaženého v návrhu, a

f) provedení zápisu nebrání probíhající trestní stíhání proti právnické osobě nebo výkon trestu, který jí byl uložen podle zákona upravujícího trestní odpovědnost právnických osob a řízení proti nim (srov. § 90 odst. 2 z. v. r. ve spojení s § 32 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim).

40. Jsou-li splněny všechny shora uvedené podmínky, rejstříkový soud provede zápis výmazu právnické osoby z veřejného rejstříku, aniž by vydával rozhodnutí o povolení zápisu. Není-li některá z těchto podmínek splněna a je-li zde důvod pro postup podle § 86 z. v. r., rejstříkový soud návrh odmítne, jinak jej zamítne.

41. Jelikož právní posouzení věci odvolacím soudem není správné a dovolací důvod podle § 241a odst. 1 o. s. ř. tak byl uplatněn právem, Nejvyšší soud, aniž ve věci nařizoval jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.), usnesení odvolacího soudu zrušil (§ 243e odst. 1 o. s. ř.). Důvody, pro které nemohlo obstát rozhodnutí odvolacího soudu, dopadají i na rozhodnutí soudu prvního stupně; Nejvyšší soud proto zrušil i je a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení (§ 243e odst. 2 věta druhá o. s. ř.).

42. Právní názor dovolacího soudu je pro soudy nižších stupňů závazný (§ 243g odst. 1 část první věty za středníkem o. s. ř., § 226 odst. 1 o. s. ř.).